لە قوولایی ستراتیژییەوە، بۆ قووڵایی کێشەی کورد -5- … سمکۆ عەبدولکەریم

بەشی پێنجەم …

داود ئۆغلۆ پێشخستنی سیاسەتی ئیقلیمی تورکیا لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا بەهۆکارێك دەزانێ بۆ سنووردارکردنی مەترسی لێکترازانی سیاسی لە ناوچەکەدا. لەم گۆشەنیگایەوە ئۆغلۆ پێگەیاندنی ئەمجۆرە سیاسەتە، بە پێگەیاندنێکی زۆرباش دەزانێت لەڕووی هەماهەنگی ستراتیژییەوە، بەدیاریکراویش لەقۆناغە تەکتیکییەکاندا.

بۆیە لەپاڵ سیاسەتەکانی دیکەی تورکیا لەبەرامبەر کێشەی کورد، هەم لەناوخۆی تورکیاو هەم لەبەرامبەر هەرێمی کوردستاندا، زیاتر دەمانگەیەنێتە ئەو راستییەی کە تورکیا تێگەیشتنێکی جدی نییە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد، بەقەد ئەوەی خوازیاری ئەوەیە بەهەرشێوەیەك بێت رێگە لەو لێکترزانە بگرێت، کە وای بەدەچێت لەئایندەدا رووبدات، بەشێوەیەك هیچی کەمتر نابێت لەوەدەرانی تورکیا لەبەلقانو دواتریش پاشەکشەکانی بۆ ئەو سنوورەی ئێستای، کە ئەمەش بووە هۆی ئەوەی تائەم ساتەش زۆر لەسیاسییەکانی تورکیا بەتایبەتی ئەردۆغان شەو تا بەیانی خەون بەو رابردووە لەدەستچووەیانەوە ببینن.

لەمبارەیەوە ئۆغلۆ وای بەدەچێت، کە ئەم بارودۆخەی ناوچەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، وادەکات تورکیا هەڵوێستی زۆر جدی هەبێت، لەسەرخۆو شەنەیی بێت لەبەرامبەر داڕووخانی جیوسیاسەو ئابووری‌و رۆشنبیری، کە ئۆغلۆ پێشبینی دەکات ئەم داڕوخانە لەناوەڕاستی یەکەمی سەدەی بیستو یەکدا، بەقورسی بەسەر خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا بشکێتەوە، بۆیە نابێت تورکیا دەستەوەستان بێتو چوار مەشقی لێیدانیشێ‌و هیچ نەکات، ئەو نموونە بەوەدەنێتەوە کە تورکیا کاتێك دەستبەرداری پاشماوەی عوسمانییەت بوو، دەوڵەتی نەتەوەیی لەمیانی نەخشەیەکی رەگەزپەرستیدا هاتەجێی.

بۆیە ئۆغلۆ پەنابردنە بەر سیناریۆی تازە لەناوچەکەدا بەپێویست دەزانێو دەڵێ: لەسەر تورکیا پێویستە نەخشەی سیناریۆی پەیوەندیدار بەنیوەی یەکەمی سەدەی بیستو یەك لەچوارچێوەی ستراتیژیەتێکی

بەرفراوانی ئیقلیمی بکێشێت.

هەر ئەم تێگەیشتنەشە وایکردوە، تورکیا سیاسەتی نزیکبوونەوەی لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاست بگرێتەبەرو بەهێمنیو وریایی لەمەوداکانی فەلەستینو نەوت نزیك بکەوێتەوە، هەرچەندە راستەوخۆ دەستوەردانی نەبوو، بەڵام ئێستا تواناکانی پیشانداوەو پەرەیسەندوە. ئەغلە مەسەلەی عیراقو کورد و ئاو بەیەکەوە دەبەستێتەوەو لەم ڕێگەیەوە دەڕوانێتە گەمە هەرێمییەکانی کە دەیەوێ هاوکێشەی سیاسیو ئابوورییەکەی هاوتەریب بەیەکەوە ئاراستە بکات و هەریەکەیان بخاتە خزمەتی ئەوی ترەوە، کە سەرەنجام هەرێمی کوردستان دەبێتە بەشێك لەیارییەکە، کە تێدا جگە لەدەستەکەوتنی ئارامییەکی کاتیو هەندێ دەستکەوتی ئابووری، هیچی تری لێشین نابێت، بەڵام ئەو ڕێگایە بۆ تورکیا خۆش دەکات کە دەیگەڕێنێتەوە بەقوڵایی ئاسیا کە دەمێکە خەونی پێوەدە بینێت.

لەبەرامبەر ئەوەشدا هۆشیاریو تێگەیشتنێکی تەواو لای ئەمریکاو خۆرئاواو خودی پەکەکەش هەیە، بەتایبەتی دوای ئەوەی لەساڵی 2000 پارتی دادوگەشەپێدان لەڕەحمی پارتی فەزیلەدا لەدایکبوو، وەك هەڵگری جۆرێك لەدیموکراتییەتی نەریتپارێزیو ناوەندگیری لەنێوان ئسلامییەتییەکی تەواو و دەستگرتوو بەعلمانییەتەوە، بەدرێژایی ئەو ماوەیەش توانی لەڕێگەی سیاسەتێکی نەخشە بەکێشراو مەوداکانی ئەو ڕێگایە کورتتر بکاتەوە کە تورکیا لەنەخشەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست نزیکتردەکاتەوە، لەمیانی ئەو سیاسەتی ئیحتیواکردنەوە، کە سەرەنجام بەهۆی پێشهاتە تازەکانو بەتایبەتیش سەرهەڵدانی داعش دەستەکانی تورکیا ئاشکراتر دەرکەوتن، چونکە تورکیا بەهۆی خۆ یەکلانەکردنەوەی لەرووی فیکرەوەو نەگیرسانەوەی لەوێستگەیەکی سیاسی دیارو رووندا ناتوانێ درێژە بەو سیاسەتەی پێشووی بدات.

وەك چۆن پێشتریش تورکیا سەرکەوتوونەبووە لەبەدەستەوەگرتنو بوونە خاوەنی سیاسەتێکی ئابووری بەهێز لەناوچەکەدا، بەئامانجی لانی کەمی خۆ بەکوێخاکردنەوەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، لەکاتێکدا تورکیا خاوەنی سیاسەتێکی شکستخواردوی ئابوورییە لەرابردوودا، کاتێك لەساڵی 1986 ویستی لەرێگەی (پڕۆژەی بۆڕی ئاشتی) کە بریتی بوو لەگەیاندنی ئاو لەباشووری تورکیاوە بۆ وڵاتانی نیمچە دورگەی عەرەبی، هەیمەنەی خۆی بە سەر زەمینی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بگەڕێنێتەوە، کە لەیەك کاتدا هەم پڕۆژەیەکی سیاسی بوو، هەم ئابووری.

لەم گۆشە نیگایەوە، ئەغلە پێی وایە لەئێستادا تورکیا کەوتۆتە

ناوەندی نەخشە نوێکانی پەیوەندیدار بە"عیراق- کورد- ئاو" هەربۆیەشە پێی وایە دەبێت تورکیا بەوردیو وریایەوە لەروانگەی ستراتیژیەتی ئوراسیادا، سوود لەقوڵایی ئاسیا وەربگرێت، دیارە بەبێ بوونی کاریگەری تورکیاش لەسیاسەتی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا، تورکیا ناتوانێ ئەو قوڵاییە ئاسیاوییە بەدیبێنێت.

ئۆغڵۆ ئاماژە بە سیاسەتی تورکیا دەکات بەئاراستەی باکوورو باشووری وڵاتی دوو رووبار، کە هەرێمی نەوتیو ئاوی لەخۆدەگرێت، وەك کاریگەرترین ئەو هۆکارانەو لەهەمان کاتدا بەمەترسیداریشی دەبینێ، لەهەمانکاتیشدا وای بۆدەچێت کە ئەمە کێشەی کوردو عیراقیش دەگرێتەوە، وەك دووکێشەی چاوەڕوانکراوی دەرکەوتوو لەروانگەی ستراتیژیەتێکی تازەدا.

هەموو ئەم ئاماژانەش، ئاماژەی زۆر روونن، بۆ ئەم سیاسەتە تازەیەی تورکیا، بەومانایەی چۆن دەیەوێو بۆچ رێگایەکدا بگەڕێتەوە سەر ئەو نەخشەو هێڵە کاریگەرەی، کە پێیان وایە دەبێتە هۆی کاریگەرترکردنی ستراتیژیەتی تورکیا، بەئاراستەی گەڕانەوە بۆ قوڵایی ستراتیژی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست.

دیارە ئۆغڵۆ پێشبینی ئەوەشی کردوە کە لەناوچەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا زنجیرەیەك لەنائارامی لەسەر بنەمای رەگەزپەرستی سەرهەڵدەدا، لەم روانگەیەوە رۆڵی تورکیا دەخاتەڕوو، دەخوازێت لەچارەسەرکردنی ئەم نائارامیانەدا، تورکیا ببێتە ناوەندی چارەسەرکردن لەمەودای دووردا، کە دەکرێ ئەم سیاسەتەی ئێستاشی لەبەرامبەر هەموو ئەو رووداوانەی لەناوچەکەدا روودەدەن، لەم تێگەیشتنەی سەرەوەدا ببینینەوە، کە چۆن دەیەوێ، لەروانگەی جیورۆشنبیریەکی بەرفراواندا، ئەو رۆلە سەرەکییە ببینێ لەئیدارەدانی ململانەکاندا، بۆ ئەوەی نەبێتە تەنیا لایەنەکی کاریگەری لاوەکیو مەودا کورت، بەڵکو رۆڵی دامەزرێنەرو هێنانەدی ئاشتیش ببینێ لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا.

ئەمەش دوای ئەوەی کە ئەحمەد داودئۆغلۆ دەگاتە ئەو تێگەیشتنەی کە عیراقو کێشەی کورد پێویستیان بەهەڵسەنگاندنێکی ئارام هەیە، لەکاتێکدا کێشەی کورد تایبەتمەندی جیهانی وەرگرتوە، بەهۆی ئەو ناڕوونیەی باڵی بەسەر عیراقدا کێشاوە، ئەمەش لەچوارچێوەی دیاریکردنی بەرژەوەندییەکاندا کە بەتەهەی تێپەراندنی تێگەیشتنی سنووری سیاسی لەلای زلهێزەکان، کە کاردەکەن بۆ ئامادەکاری باڵادەستی دەسەڵاتیان لەرێگەی سیاسەتی خۆسەپاندنیاندا لەبەرامبەر

ئەو دەخەی کە هەیە، ئەمە وێڕای بانگەشەکردنی پاراستنی سنووری سیاسی ئێستاو قانونی نێودەوڵەتی. لەم کتێبەدا ئۆغلۆ مەترسییەکانی خۆشی نەشاردۆتەوە، کە لەڕوانگەی ئەم پێشبینییە تازانەداو لەسایەی قەیرانی دابەشکاری ناسنامەو خراپبوونی پەیوەندی نێوان دەوڵەتو کۆمەڵگا، تورکیا ڕووبەڕووی مەترسی تازە دەکاتەوە.

لەم چوارچێوەیەشدا ئەحمەد داودئۆغلۆ لانی کەمی ئەو ڕێوشوێنانەی دەبنە هۆی سەرخستنی سیاسەتی تورکیا لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا، لەهەرێك لەجیورۆشنبیریو جیوئابوری-دا دەبینێتەوە، ئەمەش بەگرتنەبەری سیاسەتێکی نەرمی دەرەکی، لەسەربنەمای هاوبەش، لەنێوان تەکتیكو دیپلۆماسیەتو سەربازیدا.

ئۆغلۆ لەسەرجەمی بۆچوونەکانیدا لەچوارچێوەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستو کیشەی کورددا، پێی وانییە کە بەتەنیا پەنابردنە بەرێکە لەو هۆکارانەی ئاماژەی بۆ کردون بەس بێت بۆ سەرکەوتنی تورکیا لە هاوکێشە سیاسییەکاندا، ئۆغلۆ هەموو بۆچوونەکانی خۆی دەخاتە خزمەتی ئەوتێگەیشتنەی کە چۆنو بەچ شێوەیەك دەکرێ ڕێگە لەهەر جۆرە دەستێوەردانێکی دەرەکیو وڵاتانی زلهێز بگیرێ، چۆن دەتوانرێ کوردو کێشەکەی بەتورکیاوە بلکێندرێو ئەو هەستە، گەشەی پێبدرێ کە زۆربەی کوردەکان، پێش ئەوەی وەك کورد بیربکەنەوە وەك تورکیاییەك هەستنو دانیشن.

ئەم سیاسەتو بیرکردنەوانەش هۆکارێکن بۆ بەهیزکردنی مەرجەعیەتی بیری نەتەوەییەو بەهێزکردنی ئەو مەرجەعیەتە کۆمەڵایەتییەی کە ئۆغلۆ بەپێویستییەکی حەتمی دەزانێ بۆ گەمارۆدانی کورد وەك نەتەوەیەکی جوداخواز، ئەمەش بەدابڕاندنی لەسیاسەتی نێودەوڵەتیو ئیحتیواکردنی لەچوارچێوەی سیاسەتی ناوخۆی تورکیادا، بەدابینکردنو پێدانی هەندێ ماف کە حکومەتە یەك لەدوای یەکەکانی عیراق، هەر لەسەرەتاوە بەکوردیان داوە.